

Dabas tēli un cilvēks literatūrā

1. uzdevums.

Izveido savu agrās bērnības iespaidu sarakstu, kurā atspoguļotas dažādas izjūtas saistībā ar kādu konkrētu vietu (*piemēram, dārzs pie vecmāmiņas, skapis u. tml.*)! Pārrunā grupā vienu pozitīvu atmiņu epizodi pēc savas izvēles!

1. tabula. Bērnības iespaidi

Izjūtas	Vieta	Krāsa vai krāsu kombinācija, kas attēlo izjūtas	Komentārs
Prieks			
Drošības izjūta			
Noslēpumainība			
Piedzīvojums			
Bailes			
...			

Pārdomā!

- Kādas izjūtas (“+” vai “-“) raksturīgas tavai bērnībai?
- Kā, tavuprāt, bērnības izjūtas ietekmējušas tavu raksturu vai uzskatus? Piemērs.
- Kādas krāsas dominē tavas bērnības atklāsmē? Par ko tās liecina?

2. uzdevums.

Izlasi Aspazijas tēlojuma “Paradīzes zariņš” fragmentu! Atbildi uz jautājumiem!

Pārrunā ar klasesbiedriem!

- Kad un kur norisinās tēlojuma darbība?
- Kā tu saproti “svētku sajūta”, kas to radīja mazajā bērņā?
- Kas tevī rada svētku sajūtu!
- Kas radīja spilgtākos iespaidus bērņa dvēselē! Pamato ar piemēriem!
- Kādas sajūtas (sajūtu gleznas) izmantotas tekstā? Izraksti vai pasvīturo spilgtākos teikumus!
- Kā tu domā, kāpēc bērņam vēja iespaids bija spilgtāks par sauli?
- Kādas domas tevī rosina pēdējais teikums “Paradīzes zariņam bij klāt bijis ērkšķis”?

3. uzdevums.

Uzzīmē, kādi, tavuprāt, izskatījās brīnuma putni uz vecās gultas gala! Ievēro tekstā minētās detaļas!

Aspazija. “Paradīzes zariņš” (fragments)

*Skadriņi – režģis, margas

Bij taisni svētku diena, Zaļā ceturtdiena. Visiem bij svētku drēbes, svētku sajūta. Ārā agra, skaista pavasara. (..)

Itin skaidri es vēl tagad redzu, ka māju priekšgalā bij nolikta kāda vecmodīga, tukša gulta ar skadriņiem* gar vienu malu un ar otru malu pieslieta pie sienas.

Tanī gultā mani ielika, lai es neizkristu, kamēr mana auklētāja aizgāja ar citām meitenēm skraidīt pa mauriņu.

Vispirmais iespaids man bij vējš: “Kas tā par lielu, stipru dvašu, kas man pūta virsū? Kur bij pats pūtējs, ka es viņu nemaz neredzēju?”

Bet tālāk es arī nejautāju ne sev, ne citam un sāku tikai priecāties un gavilēt, ka pūtējs tā pūta, ka man visi matiņi juka ap galvu. (..)

Par sauli es neko nebrīnījos, jo vējš, kas man patika daudz labāk, bij aizņēmis visas manas jūtas.

Skatījos gan arī uz augšu, kas tur tā par spožu zelta ripu, bet actiņas apžilba, ka riņķīši vien metās priekšā, un es vairs turp nelūkojos.

Tad es savu ievēribu sāku piegriezt vecajai gultai. Gultai gali bij izgriezti ar savādiem vecmodes zīmējumiem.

Tur bij tādi svešādi putni ar gariem kakliem un gariem spārnem.

Es vilku ar pirkstiņu pakaļ pa slaidajiem liekumiem, it kā es pati tiem putniem līdzī laistos. Nemaz es ar nebrīnījos, ka es tādus ērma putnus nekad nebiju redzējusi.

Zīmējums bij trejās krāsās, kurām es tik vēlāk atradu nosaukumu: indigo zilums, terakotas sarkanums un tāds iepelēks, nodilis baltums. (..) Tagad es arī zinu, ka tie, toreiz redzētie, bij bijuši brīnuma putni.

Kamēr es vēl ar savu mazo pirkstiņu braucu pa putnu ceļiem, jautrās rotaļnieces, ar sevi vien nodarbodamies, bij aizmirsušas, ka bērns arī atrodas laukā. Beidzot, mani atminēdama, pieskrēja meitene. Viņa bij nolauzusi no ērkšķu ogu krūmiņa mazu zariņu un iedeva man to rokā.

Zariņš bij tikko aizplaucis ar maigām, dzeltenām lapiņām. Tam nebij ne rožu, ne vijolišu smaržas, bij tikai dvesma no pirmā pavasara zaļuma, bet es to odu un atkal odu. Nezinu, vai es pirmoreiz dzīvu zaļumu turēju rokā jeb vai pirmoreiz mani jutekļi bija atvērušies.

Tas laikam bija paradīzes zariņš, jo vēlāk man neviena puķe nav tik skaisti smaržojusi.

Pēc tam arī smarža ir palikusi tā, kas dara visstiprāko iespaidu uz maniem jutekļiem un modina manī veselu virkni citu jūtu.

Turēdama zaļo zariņu cieši saspiedusi pirkstos, es ieraudzīju, ka man pa roku lokās uz leju sīks, sarkans strautiņš, kura avotiņš bij tumša asiņu pilīte mana pirksta galā.

Paradīzes zariņam bij klāt bijis ērkšķis.

4. uzdevums.

Lasi dzejoli “Ilgu zeme” un izvēlies uzdevumu! Vēro, kuri dabas tēli atklāj dzejas tēla bērņības izjūtas!

- A. Izveido Aspazijas *bērņības zemes* maketu (kolāžu vai zīmējumu)! Esi radošs, bet ievēro dzejolī piedāvātos tēlus, krāsas u. c. būtiskus elementus!
- B. Izveido Aspazijas un savas *bērņības zemes* dubulto maketu (kolāžu vai zīmējumu)! Savas *bērņības zemes* attēlojumam izmanto 1. uzdevuma tabulu!

Lasot dzejoli, vispirms atzīmē būtiskākās detaļas, tad izplāno un izveido vizuālo darbu!

Ilgu zeme

Lai būtu sapnī vai nomodā,	Tur tiki tu viņas mīlēts un skauts,
Tev nespīd zvaigznes vairs otrreiz tā!	Kā ziedoņa zālīti pludina strauts.
Lai ietu caur visu pasauli,	Kā biedris tavās rotaļās
Tu nerasi vairs to zemīti:	Mazs kaķīts ar tevi spēlējās.
Tur glāsta zīda vējiņi,	Un mīļākais ciemiņš, kas atjāja,
Tur čalo sidraba strautiņi.	Bij sniedziņš uz balta zirdziņa.
Auž smalkus tīklus zirneklīts,	Bet viesi vislielākās godībās
Guļ saulītē izstiepies staipeknīts.	Bij ziemsvētki rakstītās kamanās.
Tur kociņš, tur krūmiņš, tur kopā viss	Bij viss tavš dzīves gājumiņš
Kā dzeltens puķu pušķītis!	Kā pirkstā uzmaukts gredzentiņš.
Tur miti tu tēva mājiņā	Nu ej tu caur visu pasauli,
Kā puteklītis ziediņā.	Bet nerodi vairs to zemīti, –
Tur juties tu māmiņas mīļā ziņā	Nekur vairs zvaigznes nespīd tā
Kā diedziņš ievērts adatiņā.	Kā tavas jaunības lodziņā!

5. uzdevums.

Lasi dzejoļu kopu un iekrāso spilgtākos piemērus, kas raksturo liriskā es izskatu un raksturu! (*Piemēram, Suku-juku pinkainiem matiņiem, kājiņas basas bez apaviem; deg acīs zaļš spītības uguntiņš; no pīlādžu ogām man kaklarota, no salmiem pīti gredzeni...*)

Ziedoņa bērni

Saule pie kreisās!
Saule pie labās!
Kopā ar saulīti
Rotājam abas!

Viena actiņa vaļā,
Viena piemiegta,
Es smejos kā aprīļa
Dieniņa!

Mani radi ir – vējš
Un sīkais lietiņš,
Mans brālītis – pie debesīm
Zvaigžņu Sietiņš.

Ar straumi, kas nakti
Atplūdis,
Mums vienāds mūžiņš
Un liktenis:

Zudīsim, gaisīsim
Mīglā un tālē – –
Zelta lāsītes
Paliks vien zālē!

Mēs varam jau aiziet
Rītu vai parīt, –
Kad puķīšu nebūs,
Kas mums vairs ko darīt!

Kas man tur daudz!

Kas man tur daudz ir jāzina,
Kā augu un kā tapu!
Kas mani dzīvē ienesa
Kā vilnis rožu lapu!

Un kā man turpmāk
nodzīvot?
Tam nepielieku svaru!
Kā lakstīgala, laipojot
No zariņa uz zaru!

Kas nāks? kas būs?
kur palikšu?
Es nelikšu zīlēt burvim!
Kā zvaigznīte iznācu, ieiešu
Pa zaļajām debesu durvīm.

Nebēda

Pa laukiem un grāvjiem
tik tecīniem!
Suku-juku pinkainiem
matiņiem!
Kājiņas basas, bez apaviem!
Gan zirneklītis izaudīs
Priekš manis audumiņu
Un kurmītis man atnesīs
No samta kažociņu.
Bez diedziņiem, šuvām
un āķīšiem –

Visu sasienu saules stariņiem,
Visu saspraužu kopā
ar dadzīšiem!
Ko bēdāt man, kāds
atnāks rīts,
Ko bēdāt vakariņa!
Es karājos kā kukainīts
Pie puķu pakariņa.

Viešņa

Visapkārt katram zināma
Ar darbiņiem, nedarbiņiem,
Es eju kā mīļa lieldiena
Ar samta pūpoliņiem.

Kā savu māju gliemezīts
Nes līdz uz muguriņas,
Tā arī nesu visur līdz
Es savas debestiņas.

Ar smiekliem un ar
smieklīņiem
Man pilns ik lūpu stūrītis,
It kā ar jauniem baložiem
Zem jumta dūc pilns būrītis.

Kur vien es durvis paveru
Uz ciema istabiņu,
Es iesviežu iekšā prieciņu
Kā sarkanu kamoliņu.

Kā vējiņš iet lapiņas čabināt,
Es eju visus smīdināt.

6. uzdevums.

Uzraksti liriskā es raksturojumu, akcentējot spilgtākās īpašības! Izmanto iekrāsotās dzejas rindas un pēc nepieciešamības papildini ar saviem vārdiem!

7. uzdevums.

Izveido papīra (lupatiņu) lelli vai uzzīmē liriskā es portretu atbilstoši izveidotajam tekstam!

8. uzdevums.

Izvēlies vienu Aspazijas dzejoli, kuru vēlies iemācīties no galvas! Izmanto atgādni!

Nedarbiņi

Kā kvieši tēva tīrumā,
Vārpa pie vārpas briedumā,
Tā mani tikumiņi
Līkst kupli, zelta vālēm!

Bet aug arī starpā kokāļi
Un spuraini vanagnadziņi:
Tie mani nedarbiņi,
Tos var jau redzēt iztālēm!

Kas tiem tur ziedēt neatļauj,
Tam kvieši līdzī jānopļauj,
Tad kopā visi viņi
Bez laika aizies par zālēm!

Tāda es esmu

Tik jautra kā burbuļu avotiņš,
Tik sēra kā pāri tam vītoliņš,
Deg acīs zaļš spītības
uguntiņš,

Iz pirkstu galiem skrej
zibentiņš –

Jā, tāda es esmu, to zināt!
Nu nākat un manu mīklu
minat!

Starp ikdienas rupjiem
skārieniem,
Starp pārdzīvotiem uzskatiem
Es esmu kā roze starp
rāceņiem,

Kā uguns starp sausiem
žagariem –

Jā, tāda es esmu, to zināt!
Nu nākat sev pirkstus
apdedzināt!